

davall de les Roques de Palanques (1961); en el Centre encara Carles Ros (1736) hi registra la forma general en la cita «no hi a pitjor *esquerda* / que la del fus<t> mateix» (*Adages*, p. 80 o sigui estelleta que se'ns clava); «a la madastra el nom li basta --- al padastre també li tocà alguna *esguërda*, perquè may el miren en bons ulls, però la madastra ---» posa l'alcoïa MGadea (*T. del Xè I*, 302); EValor a Castalla posa *esgarda* «punxa que es clava a la carn» com a acotació al mot *punxa* del *DFa.* (c. 1950). L'apartament només consisteix, doncs, que en terra valenciana domina l'acc. 2.ª del *DFa.* i no la 1.ª com en el Princ., i que en part hi ha hagut (probablement partint del verb *esquerdar*) el canvi de *sk* en *sg* i en algun punt el de *er'* en *ar'*.

Quant al significat és aquest també el cas de les Balears, almenys és el que hi predomina, tant que això ha dut l'*AlcM* a suposar que també sigui acc. usual a Barcelona: afirmació enterament falsa, car aquest significat és inoït en el cap i casal i en general en el dialecte central. Quant a les Illes no en dubtem, però, i observem alhora que a Mallorca se pronuncia *eskèrdà* amb *é* neutra: «Des meu cor se fan *eskèrdas* / com veig que me n'he d'anar», còbla recollida als Llobards (AORBB VII, 11). O sigui que des de 'esquerdills' s'ha passat a 'bocinets de fusta', 'miquetes', com diuen també a Menorca: «històries, veres o suposades, de juheus convertits per força; i com que a Menorca no 's conegué aital desgràcia, o a la Pagesia no 'n queden *esquerdes*, pens que sa rondaieta és duita de Mallorca», Camps i Merc. (*Folkl. Men.* II, 29a); «a la fi li anaven a ficar *esquerdes* de canya dins ses ungles, i ella, perquè no les hi aficassen, va dir: —Jo llenec, jo llenec— en lloc de dir 'jo *renec*'; es moros se pensaren que renegava, i ja no la martirisaren més», rondalla men. de l'Arx. Lluís Salvador (p. 257). I a Eivissa és «astilla de pedra» (PzCabr.). És veritat, però, que aquesta acc. no deu ser la única, almenys en la toponímia mallorquina bé sembla que ens les havem amb l'altra: car bé ha de ser el sentit de *S eskèrdà* accident coster a la Colònia de Sant Pere (1969), i si bé a l'interior totes dues coses poden ser possibles també sembla que sigui més fàcil una clivella que un esquerdís prominent en *S'Esquèrda* de St. Llorenç des Cardassar i *S'Esquerda* nom d'un puig de 308 alt. damunt Manacor (mapa Mascaró 37A2).

Això, de tota manera, és el que veiem en general fora de les Illes. *Font de l'eskèrdà* a Lladurs (Solsonès). Una *skèrda* és com ho pronuncien a Cardós i Vall Ferrera, aplicant-ho a Tavascan a una de la paret, a Estaon i a Tor una esclatxa en la fusta d'una taula o en la d'una porta, diferenciant-la a Tor d'*eskléga* perquè aquella és natural i aquesta ha estat feta per l'home (1932-4). En fi a Cubells torna a haver-hi un cas de *á* secundària: *La skárda rōjža*, forat cap amunt de la Serra de Buada (1964). Encara que no es pot dir que l'àrea del mot s'estengui a Aragó, sí que deu arribar a penetrar-hi un poc, arran de Pirineu, fins a la Vall de Gistau, car es veuen unes penyes dites *La 'Scarda* baixant de Gistafn al fons de la vall, prop de Gesta (1965).

Si ens girem cap als Pirineus orientals, arribem fins a enllaçar amb l'*Esquerda* que hem vist a Fenollet: «L'*Esquèrda* de la Griva», carena de roques, me la descriuen a Noedes com «uns *esquerdals* de roca que pugen fins dalt de la serra» (1959); «La Balmeta són camps i *esquerdes* de meners» a Vallestàvia; *Les Esquerdes* nom de penyals a la confluència de les dues riberes de St. Marçal dels Aspres, i d'un gran serrat rocós a La Menera (1959-60). En fi una forma més alterada a Caudièrs (1959): la Font de l'*eskèrtéjə*, dita així «perquè surt d'una *esquerda*»: deu haver-hi, doncs, ací, una forma de compromís entre el nostre mot i l'ètimon del cast. *grieta* i el nostre *crétua*.

El nostre mot apareix de seguida en els escr. Renaix., ja en el primer esbòs de l'*Atl.* (1867): «y mentres esberlada, sas cucas verinosas, / dracs i escorpins que tenen en sas entranyes cau, / per nous voranchs horrendos, y *esquerdas* ragullosas, / a gloys y a ayguas negras los rebat al cel blau» (VIII, 6c; canviat en *clivelles* en la versió de 1877, vers reemplaçat del tot en l'ed. definitiva); «la capella, llàstima que a son costat s'aixequessen les cases que l'enlletgeixen, y que les *esquerdes* que en sa paret esquerra 's vehuen, acreditant una vegada més que no en va passan los anys», Vidal Valenciano (*Rosada*, 163).

És notable que aquest mot, tan vivaç des d'antic, i constant, en el domini de la llengua d'oïl, sigui estrany a la llengua d'oc, quasi totalment: no sols no n'hi ha cap testimoni medieval (manca *PDPF*, *PSW*, Brunel, i quasi del tot en el *TdF*). L'única deixalla que en queda és un gascò *esclérdo*³ «écharde, petit éclat de bois» en el Gers (Palay I, 99; II, 659; *TdF*; però manca en LespyR., etc.), i Lescun *eskérlo* (al capdamunt de la vall bearnesa d'Aspa);⁴ hi ha, és veritat, alguna cosa en els parlars bascos, que hi ha d'haver entrat des de la llengua d'oc: bisc. i guip. *eskarda* «aleta dorsal, nageoire dorsale», *ezkarda* «escama del peix» en dos pobles fronterers entre el guip. i el lab.; guip., bazt., Ainhoa i Zaraitze id. «estaquilla clavada en la carne», anav., sul., guip. id. «envie aux doigts, padastro», anav. i guip. *exkaldá* «palillo que se mete bajo las uñas»; i, amb reduplicació secundària, *keskarda* «bûchette de bois» en el bnav. de les Aldudes (cf. *kiskaldu* < *escaldar*), Azkue. Dades basques que revelen que a l'Alta Edat Mitjana el mot degué ser usat amb base ferma en el Bearn i Gascunya, i després hi cauria en decadència; però l'abast d'això queda limitat a Gascunya; i notem que la *a* de les formes basques no es pot fer valer com a testimoni que aquest gascò preferat i es pronuncïés amb *ar*, com sigui que el pas de *er* + cons. a *á* és ben corrent en basc.

En fort i estrany contrast amb això, el mot apareix esponent i constant des de l'origen en tot el domini de la llengua d'oïl: des de mitjan S. XII almenys, i des de l'anglonormand fins al liegès antic, fins a Saintonge i fins al Delfinat i la Vall d'Aosta. Des d'antic lluiten allà les dues variants *escherde* amb *è* i *escharde*, havent dominat avui aquesta en el francès comú i normal. Però Gamillscheg ha posat amb raó de relleu que la forma *escherde* segueix avui essent la usual en els